

**MUHAMMED HAMİDULLAH HAN'IN
İSTANBUL SEYAHATNAMESİ'NDE
TÜRKİYE VE İSTANBUL**

HATİCE GÖRGÜN

**FİLİZ KİTABEVİ
İSTANBUL
2025**

ÖZGEÇMİŞ

20.12.1987 tarihinde İstanbul'da doğdum. 2006 yılında İstanbul Üniversitesi Urdu Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda lisans eğitimime başladım. 2008 yılında çift anadal olarak Tarih Bölümü'nü okumaya başladım. 2009 yılında İstanbul Üniversitesi'nden Pedagojik Formasyon aldım. 2010 yılında mezun olduktan sonra İstanbul Üniversitesi Urdu Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans eğitimime başladım. "Muhammed Hüseyin Âzâd'ın Derbâr-i Ekberî adlı eserinde Türkler ve Türk kültürü" başlıklı yüksek lisans tezimi Prof. Dr. Halil TOKER'in danışmanlığında 2013 yılında tamamladıktan sonra aynı yıl doktora eğitimime başladım. "Hindistan Hilafet Hareketi ve Urdu Edebiyatı'na Yansımaları" isimli doktora tezimi de 2022 yılında Prof. Dr. Zekai KARDAS'ın danışmanlığında tamamladım. 2013 yılının Temmuz ayından itibaren İstanbul Üniversitesi Urdu Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Araştırma Görevlisi olarak çalışmaya başladım. Hâlen anabilim dalında Dr. Öğretim Üyesi olarak görevime devam etmekteyim.

**MUHAMMED HAMİDULLAH HAN'IN
İSTANBUL SEYAHATNAMESİ'NDE
TÜRKİYE VE İSTANBUL**

HATİCE GÖRGÜN

**FİLİZ KİTABEVİ
İSTANBUL
2025**

Ekim 2025

ISBN: 978-625-5697-46-2

Editör: Esra YÖRDEM

Tür: Araştırma Kitabı

Kütüphane Bilgi Kartı

(Cataloging-in-Publication Data)

1.Türkiye 2.Hindistan 3.Osmanlı 4.İstanbul 5.Seyahatname

BASKI - CİLT

Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım

Petrol Ürünleri Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.

Matbaacı Sertifika Numarası: 77398

YAYINLAYAN

Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım

Petrol Ürünleri Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.

Cemal Yener Tasyalı Cad. No: 57/A (113)

Vefa-Fatih/İSTANBUL

Tel: (212) 527 0 718

(850)441 0 359

Faks: (212) 519 20 71

www.filizkitabevi.com

bilgi@filizkitabevi.com

Yayıncı Sertifika Numarası: 77398

Copyright© Bu kitabın Türkiye'deki yayın hakları Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım Petrol Ürünleri San. ve Tic. Ltd. Şti.'ne aittir. Her hakkı saklıdır. Hiçbir bölümü ve paragrafı kısmen veya tamamen ya da özet halinde, fotokopi, faksimile veya başka herhangi bir şekilde çoğaltılamaz, dağıtılamaz. Normal ölçüyü aşan iktibaslar yapılamaz. Normal ve kanunî iktibaslarda kaynak gösterilmesi zorunludur.

Canım kuzenim Mahmut Suat VURAL'a ithafen...

ÖNSÖZ

Hayatın gündelik bir parçası olan seyahat, her biri ayrı kültür ve geleneklerde yetişmiş olan insanlar tarafından çoğu zaman yeni yerler keşfetmek ve yeni insanlarla tanışmak amacıyla gerçekleştirilmektedir. Bunun dışında insanlar bazen geçimini sağlamak, bazen eğlenmek, bazen de dini mekânları ziyaret etmek için seyahat ederler. Her ne sebeple seyahat edilirse edilsin seyahat merak, heyecan gibi insani duyguları geliştiren, farklı kültürlerle sahip insanlar ile iletişimi sağlayan ve yaşayarak öğrenmenin yolunu açan etkili bir araçtır.

Yolculuk sırasında insan zorluklarla ve sıkıntılarla da karşılaşmaktadır. Ancak modern çağda gelişen ulaşım araçları vasıtasıyla bu sorun yok denecek kadar azalmıştır. Seyahat etmek artık çok daha kolay, konforlu ve keyifli bir hâle gelmiştir. Yüzlerce kilometrelik mesafeler artık saatler içinde kat edilebilir olmuştur. İnsanlar başkalarına yolculuklarını anlatmaktan hoşlanırlar, hatta öyle ki bazıları seyahat deneyimlerini, yolculukları sırasında gördükleri veya ziyaret ettikleri yerleri kaleme bile alırlar. İnsanın görkemli seyahatlerini anlatma isteği “seyahatname” türünün doğmasına yol açmıştır.

Seyahatname, hayal ürünü bir edebiyat türü değildir, yazılması için temel gereklilik seyahattir. Seyahat edilmedikçe, yabancı ortamlar görülmedikçe, farklı durum

ve olaylar yaşanmadıkça, kendi ortamıyla yabancı ortam arasındaki fark hissedilmedikçe seyahatname ortaya çıkmaz. Dolayısıyla seyahatnameler, okuyucunun bir bölge veya ülke hakkında seyyahın gözünden kapsamlı bilgiler edindiği edebi bir tür olarak karşımıza çıkar.

Modern zamanlarda roman, hikâye ve tiyatro eserlerinden sonra seyahatnameler popülerlik kazanmıştır. Seyahat yazarının deneyim ve gözlemlerinden oluşan seyahatnamenin gözlem gücü ne kadar derin olursa, seyahatname o kadar ilgi çekici olacaktır. Seyahatin niteliklerini bilgi birikimi, gözlem gücü ve bunları kaydetme yeteneği oluşturmaktadır. Ancak, bu niteliklere sahip olan kişiler etkileyici birer seyahatname yazabilir.

Elinizdeki kitabın ana konusunu oluşturan Muhammed Hamidullah Han'ın *İstanbul Seyahatnamesi* de Türkiye hakkında yazılmış olan önemli birçok seyahatname arasında göze çarpmaktadır. Onun bu seyahatnamesinde betimlemelerle Türkiye'nin coğrafi durumu ve tarihi hakkında detaylı bilgiler yer almaktadır. Ancak tüm araştırmalarımıza rağmen Hamidullah Han'ın hayatı hakkında ayrıntılı bilgiye ulaşamadığı için bu hususta ayrıca bir başlık açılamamış olup, eldeki mevcut bilgilere metin içerisinde yer verilmiştir.

Kitabı yazma aşamasında verdiği tüm destekleri için canım ablam Güzide Görgün'e çok teşekkür ediyorum. Bu kitabın edebiyat alanında çalışma yapacak olan okuyuculara faydalı olmasını temenni ederim.

Hatice GÖRGÜN

Ataşehir, 2025

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	VII
İÇİNDEKİLER	IX
GİRİŞ.....	1
KÜLTÜRLERİN YAYILMASINDA SEYAHATNAMELERİN YERİ	4
URDUCA SEYAHATNAMELERİN EDEBİ, KÜLTÜREL VE TARİHİ ÖNEMİ	7
URDU DİLİNDE SEYAHATNAME YAZIMI	9
SİR SEYYİD AHMED HAN VE EĞİTİM HAREKETİNİN URDUCA SEYAHATNAMELERİN GELİŞİMİNE KATKISI	12
XIX. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ.....	13
II. ABDÜLHAMİD'İN PANİSLAMİZM POLİTİKASI.....	16
TÜRKLERİN HİNT ALT KITASI İLE İLGİLİ YAZDIĞI SEYAHATNAMELER.....	18
TÜRKİYE İLE İLGİLİ URDUCA YAZILAN SEYAHATNAMELER.....	21
İSTANBUL'A DAİR YAZILAN SEYAHATNAMELER VE ÖZELLİKLERİ	24
HAMİDULLAH HAN'IN İSTANBUL SEYAHATNAMESİ....	29
I. BÂB	34
İSKENDERİYE'DEN İZMİR'E KADAR DENİZ YOLCULUĞU	34
Seyahatin Başlangıcı ve Mısır'dan Ayrılış	34

II. BÂB	36
İZMİR'İN DURUMU VE MİDİLLİ ADASINA DOĞRU	
YOLCULUK	36
İzmir Şehrine Yolculuk	37
İzmir Hakkında Genel Bilgiler	39
İzmir Şehri'nin Kervan Köprüsü ve Surları	44
İzmir'de İnançlar	48
Midilli Adası'na Genel Bir Bakış ve Konstantinapolis'e	
Doğru Deniz Yolculuğu	50
III. BÂB	61
KONSTANTİNİYYE	61
Konstantiniyye	62
Konstantinopolis'in Ünlü Bölgeleri ve Padişah ile	
Görüşme	71
İslambol (İstanbul)	71
Galata	72
Pera	74
Türkiye Sadrazamı (Cumhurbaşkanı) ile Görüşme	76
IV. BÂB	78
KONSTANTİNİYYE'NİN CAMİLERİ	78
Konstantinopolis Camileri	79
Ayasofya Camii	80
Eyüp (Sultan) Camii	84
Fatih Camii	86
Bayezid (Beyazıt) Camii	87
Sultan I. Selim (Yavuz Selim) Camii	88
Şahzade (Mehmet) Camii	89
Süleymaniye Camii	91
Ahmediye Camii	93
Selamlık ve Cuma Namazı	95
Sultan-ı Azam'ın Huzuruna Kabul	99

V. BÂB	103
ESKİ YAPILAR VE KONSTANTİNAPOLİS	
MAHKEMELERİ GEZİSİ	103
Topkapı Sarayı	104
Binalar	108
Eski Saraylar	108
Sulh Hane	109
Ağaian-1 Birun (Beylerbeyi Dış Avlusu)	111
Ağaian-1 Enderûn (Harem Dairesi).....	111
Bâb-1 Saadet (Saadet Kapısı)	112
Hazine-i Şahî (Krallık Hazinesi)	112
Şahî (Krallık) Harem Sarayı.....	113
Ağaian-1 Birun ve Ağaian-1 Enderûn	113
Bostancıbaşı.....	113
İstanbul'daki Adliyeler ve Modern Üniversite	114
VI. BÂB	117
BOĞAZİÇİ İLE BİRLİKTE ASYA KITASİ SEYAHATİ	117
Boğaz Turu.....	118
Çinili Camii	119
Cami-i Mescid	119
Bulgurlu Dağı.....	119
Üsküdar (Skutari).....	120
Kuzguncuk.....	120
Beylerbeyi (Hilerbi)	120
Kandilli	121
Vaniköy.....	121
Beykoz	121
Yûşa Tepesi (Cebel Şeyatin).....	122
Anadolu Kavağı	122
Hayreddin Paşa Türbesi.....	124
Çırağan Sarayı.....	125

Hamidiye Camii	125
Yeni Valide Camii (Pertevniyal Valide Sultan Camii)	126
Bebek.....	126
Robert Koleji.....	127
Emirgan	127
İstinye Boğazı	128
Yeniköy	128
Tarabya.....	128
Büyükdere	129
Riva	130
VII. BÂB	131
DOLMABAĞÇE SARAYI VE DİĞER YERLERİN TURU, İSTANBUL'DAN AYRILIŞ.....	131
Dolmabahçe Sarayı.....	132
Yıldız Sarayı	134
Konstantiniyye'den Ayrılış.....	138
SONUÇ	139
KAYNAKÇA	143